

2012-10-07
1 (8)
2012:279

Redovisning av uppdrag om gymnasieskolreformens lokala förankring

U2012/3589/S

Härmed redovisas uppdrag 24 givet i regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Statens skolverk.

Sammanfattning

Skolverket har fått i uppdrag att löpande följa upp och analysera den reformerade gymnasieskolan. I uppdragsbeskrivningen framgår att introduktionsprogrammen och det kommunala informationsansvaret särskilt ska belysas, liksom utvecklingen när det gäller arbetsplatsförlagt lärande och kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning. Uppdraget ska redovisas årligen till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 1 oktober.

I denna promemoria, som utgör den första redovisningen, visar Skolverket en planering för uppdragets genomförande. Skolverkets möjligheter att fullfölja uppdraget med den beskrivna ambitionsnivån är beroende av vilket ekonomiskt utrymme myndigheten har kommande år. I redovisningen framgår vilka studier som organiserats, studiernas inriktning, upplägg, tidplanering samt vilken typ av kunskap de förväntas ge. I beskrivningen framgår också hur Skolverket förhåller sig till andra närliggande verksamheter inom Skolverket och till liknande uppdrag till andra myndigheter. Skolverket föreslår en uppföljnings- och utvärderingsorganisation som består av flera delprojekt.

Syfte och övergripande tidplan

Studiernas syfte är att belysa hur reformerna implementerats på skolorna och ge indikationer på förbättringsåtgärder. Studierna kommer också att möjliggöra kunskapsunderlag för bedömning av reformernas effekter i ett senare skede.

Skolverket har valt att organisera projektet i fem delprojekt. Projektet löper under tre år med start den 1 februari 2012 och projektavslut den 1 oktober 2015.

Metodologiska utgångspunkter

Utformningen av gymnasiereformutvärderingen har anpassats för att säkra ett kunskapsintresse på såväl kort som lång sikt. Delprojektens olika utvärderingsdesign möjliggör både en tidig insikt och en överblick över hur reformerna mottagits och implementerats på skolorna. Genom de longitudinella studierna kan reformerna också följas över tid. I utvärderingen kommer Skolverket att använda metodtriangulering. Detta för att de kvantitativa kartläggningarna ger en generaliserbarhet av resultatet och de kvalitativa studierna ger en förståelse för, och förklaringar till, de kvantitativa resultaten.

Vid reformutvärderingens utformning har hänsyn tagits till närliggande uppdrag. Skolverket har genomfört en intressentanalys och identifierat närliggande projekt som kommer att påverka, eller påverkas av projektet. Samråd sker med Skolinspektionen som fått i uppdrag att kvalitetsgranska lärlingsutbildningen. Detta för att säkerställa att projekten kompletterar varandra och inte liknande emperiinsamlingar görs.

Skolverkets uppdrag att belysa det kommunala informationsansvaret liknar uppdraget i den utredning som regeringen tillsatte i juni (Dir. 2012:70). Uppdraget var att föreslå hur unga som varken arbetar eller studerar kan utvecklas och hur arbetet med dessa ungdomar kan förbättras. Skolverket hade redan innan denna utredning tillsattes genomfört intervjuer i 30 kommuner som fokuserar på de reformer som har förväntats påverka arbetet med det kommunala informationsansvaret. Utredningen (Dir. 2012:70) skulle också analysera vilka statistiska källor som kan användas för att kartlägga gruppen unga som varken arbetar eller studerar, något som Skolverket också påbörjat innan utredningen tillsattes.

Inom Skolverket samverkar projektet med en rad enheter. Ett nära samarbete sker med framförallt KYRK- projektet, som fått i uppdrag att utveckla kvaliteten i yrkesutbildningarna. Detta för att samordna resurser när det gäller utvecklingen av elevers arbetsplatsförlagda lärande och kvaliteten i lärlingsutbildningen. Gymnasiereformutvärderingsprojektet avser också att samverka med andra projekt såsom matematiklyftet och entreprenörskapssatsningen för att vidga emperiinsamlingen.

Gymnasiereformutvärderingen genomförs av medarbetare från flera enheter för att få en hög och bred kompetens. Projektet har också interna och externa referensgrupper där forskare, Skolinspektionen, Ungdomsstyrelsen, Sveriges kommuner och Landsting och andra sakkunniga ingår.

Vid resultatredovisning kommer en samordning att ske med den officiella statistiken för gymnasieskolan.

Nedan följer en sammanställning över hur Skolverket avser att genomföra uppdraget. Projektet organiseras i fem delprojekt.

Delprojekt:

1. Gymnasiereformen i praktiken – en aktuell bild och nationell kartläggning

Lärarna har en nyckelroll när skolan reformeras. Deras syn på reformen har en avgörande betydelse för reformens framgång (Carlgren & Marton, 2007). Fokus i delprojekt 1 och 2 ligger på gymnasieskolreformernas lokala förankring hos lärare.

I Prop. 2008/09:199 framgår att syftet med reformen var att stärka kvaliteten och öka den nationella likvärdigheten. I samband med detta infördes nya gymnasieprogram, examensmål, ämnesplaner, kunskapskrav och en ny betygsskala. Avsikten var att tydligare ämnesplaner och kunskapskrav skulle underlätta lärares arbete och leda till ökad måluppfyllelse och likvärdighet.

Under hösten 2012 kommer en omfattande enkätundersökning att genomföras med 7000 gymnasielärare. Syftet med studien är att kartlägga implementeringen av gymnasiereformen ett år efter dess införande.

Studien kommer att belysa vilka förutsättningar lärarna fått på den enskilda skolan för att implementera Gy 2011 samt hur lärares undervisning påverkats av reformerna och om lärare upplever några problem i sitt dagliga arbete med Gy 2011. Fokus i enkäten är de nya examensmålen, ämnesplanerna, kunskapskraven och den nya betygsskalan. Det stora urvalet av lärare kommer också möjliggöra att man kommer att kunna se om det finns skillnader mellan lärare i olika ämnen.

Enkäten har konstruerats internt på Skolverket i samråd med Statistiska centralbyrån (SCB) och Sveriges kommuner och Landsting. Enkäten har också genomgått expertgranskning såväl som kognitivt test hos SCB.

2. Gymnasiereformen i praktiken – en process- och longitudinellorienterad studie

För att komplettera den bild som den kvantitativa nationella kartläggningen (delprojekt 1) av gymnasiereformens lokala förankring ger kommer en intervjustudie att genomföras med rektorer och lärare under våren 2012. Det är en longitudinell studie som kommer att ha olika fokus 2013 och 2014. Projektet kommer att belysa hur delar av reformen förankrats i gymnasieskolans yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med studien är att förstå vilka förutsättningar lärare

och rektorer har fått för att genomföra reformen samt hur organisationen av reformarbetet gått till. Studien kommer också att belysa hur reformerna tolkas och används i undervisningen.

I reformeringen av gymnasieskolan har samtliga gymnasieämnen fått nya ämnesplaner. Gruppintervjuer kommer att genomföras med lärare i matematik och entreprenörskap på fyra gymnasieprogram (estetiska programmet, teknikprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet, hantverksprogrammet) i fyra kommuner. Sammanlagt genomförs 32 intervjuer med ca 100 lärare och 10 rektorer.

Matematik har valts ut för att det har genomgått en omfattande förändring. Den nya gymnasieskolan ska vara mer anpassad efter vilket program eleverna läser. Matematiken är därför uppdelad i tre olika spår, ett för naturvetenskap- och teknikprogrammen, ett för övriga högskoleförberedande program och ett för yrkesprogram.

Ämnet entreprenörskap valdes ut för det är ett nytt ämne. Entreprenöriellt förhållningssätt var även tidigare framskrivet men betonas nu mer än tidigare i styrdokumentet. Entreprenörskap ska genomsyra hela utbildningssystemet. I vissa program har eleverna entreprenörskap som obligatoriskt ämne, ex. hantverksprogrammet. I andra program ska entreprenörskap eller entreprenöriellt lärande genomsyra utbildningen.

3. Arbetsplatsförlagt lärande och kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning

Utvecklingen av arbetsplatsförlagt lärande

Skolverket genomförde 1998 (rapport nr 153) en enkät- och intervjustudie av det arbetsförlagda lärandet som visade att eleverna på yrkesprogrammen inte fick tillräckligt med arbetsplatsförlagt lärande. Andra studier visar samma bild (se: Den nationella lärlingskommitténs undersökning från 2010 (SOU 2010:75) och Skolinspektionens kvalitetsgranskning från 2011 (rapport 2011:2)). Kvalitetsgranskningen visade att flertalet av de granskade skolorna inte heller ger eleverna den kvalitet i det arbetsplatsförlagda lärandet som krävs i en yrkesförberedande utbildning. Vissa elever har tidigare fått sin arbetsplatsförlagda utbildning skolförlagt istället för arbetsplatsförlagd.

Eftersom Skolinspektionen genomförde en omfattande granskning 2011 finns det, enligt Skolverket, inget behov av att genomföra en liknande granskning 2012. Skolverket avser istället att ta fram statistik som beskriver hur utvecklingen av arbetsplatsförlagt lärande, APL, ser ut över tid. I nuläget samlas inte sådana uppgifter in. Vi kommer att undersöka möjligheterna att samla in dessa uppgifter genom att

kontakta kommuner och regionförbund för att se om de finns i huvudmännens databaser eller om ny statistikinsamling krävs.

Genom att ta in uppgifter om elevers APL skulle vi få en nationell bild av antalet veckor eleverna får i varje årskurs, i vilken årskurs APL ligger samt var APL är förlagd. Genom att ta in dessa uppgifter årligen kan utvecklingen följas över tid och det möjliggör också jämförelser mellan olika gymnasieprogram och årskurser.

Kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning

Skolverket genomförde 2011 en studie där utvecklingen av försöksverksamheten med den gymnasiala lärlingsutbildningen belystes, ”Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008-2011” (Skolverket rapport 373). Lärlingsförsöket visade sig präglas av stora avhopp. En uppföljning av lärlingsförsöksstudien kommer att genomföras inom ramen för KYRK- projekt (kvalitet i yrkesutbildningen). I uppdraget ingår att följa upp *lärlingsförsöket* och se på *kvaliteten och omfattningen av det arbetsplatsförlagda lärandet, elevers etablering på arbetsmarknaden samt genomströmning, studieavbrott och byte av studieväg*.

Lärlingsutbildning är efter reformen Gy 2011 inte längre en försöksverksamhet utan finns som ett ordinarie alternativ inom alla yrkesutbildningar. Därför kommer förutom uppföljning av lärlingsförsöket som ligger inom ramen för KYRK- projektet också statistik för den ordinarie lärlingsutbildningens första år att presenteras och analyseras inom ramen för det projektet.

Skolinspektionen genomför nu en omfattande kvalitetsgranskning av lärlingsutbildningen. Diskussioner har förts löpande för att Skolverket i sin utvärdering ska komplettera den bild som Skolinspektionen ger, istället för att genomföra en liknande undersökning. Skolinspektionen kommer i sin granskning bara i begränsad utsträckning att se på programrådets roll. Programråden har fått en nyckelroll i yrkesutbildningarna. Skolverket kommer därför genom enkäter och eller intervjuer med lokala såväl som nationella programråd och huvudmän att belysa deras funktion.

Ett annat område som är viktigt att undersöka är de stora avhopp som hittills präglat utbildningen. Intervjuer kommer att genomföras med rektor, studie- och yrkesvägledare och APL- ansvariga på skolorna för att få deras syn på orsakerna till avhoppet i förhoppningen att Skolverket sedan ska kunna komma med förslag på åtgärder.

4. Det kommunala informationsansvaret och introduktionsprogrammen

En intervjustudie med ansvariga för det kommunala informationsansvaret och introduktionsprogrammen genomfördes under våren i 30 kommuner. Studien foku-

serar på de reformer som har förväntats påverka arbetet med det kommunala informationsansvaret.

Det kommunala informationsansvaret har tidigare utvärderats 2006 (Dnr 2005:3341) och 2011 (Skolverket rapport 360). Regionala konferenser om det kommunala informationsansvaret hölls 2011 som en del i regeringsuppdraget om uppföljning av det kommunala informationsansvaret. Under konferenserna framkom att man oroade sig för de förändringar som skulle komma i och med den nya gymnasieskolan. Frågor som lyftes av många kommuner rörde bland annat konsekvenserna av att de individuella programmen skulle ersättas av fem introduktionsprogram. Vilka åtgärder skulle man kunna erbjuda behöriga elever när de inte fick läsa på introduktionsprogrammen? Konferensdeltagarna undrade hur ungdomarna skulle kunna få ekonomiskt incitament för att delta i aktiviteter som praktik om de inte får studiestöd från Centrala Studiestödsnämnden, vilket de tidigare hade kunnat få då de var inskrivna på det individuella programmet. Man efterlyste också nationell vägledning i tolkningen av vad som är *synnerliga skäl*, dvs. när behöriga elever kan erbjudas studier på ett introduktionsprogram. Det visade sig att tolkningen av synnerliga skäl kunde variera mycket mellan olika kommuner. Vissa ansåg att det i princip inte skulle förekomma, andra hade en mer generös tolkning där i stort sett alla behöriga elever som gick på det individuella programmet idag även skulle kunna läsa på ett introduktionsprogram i det nya systemet. Denna studie kommer att belysa hur man i kommunerna har hanterat dessa frågor.

Studien belyser också hur många elever som omfattas av de olika introduktionsprogrammen och vilka gymnasieprogram de sedan söker sig till. Vidare undersöks inom ramen för denna studie vilken typ av statistik som kan ge mer återkommande information om dessa grupper av ungdomar och elever. Ett intresse finns exempelvis att följa elevströmmar under läsåret. Studien kommer också att mynna ut i en plan för fortsatt utvärdering under kommande år.

5. Trends in International Mathematics and Science Study - TIMSS advanced 2015 ur ett gymnasiereformutvärderingsperspektiv

Sverige deltog senast 2008 i den internationella studien TIMSS advanced (Rapport 336). Resultaten visade att svenska gymnasieelevers resultat i avancerad matematik och fysik hade försämrats kraftigt sedan 1995 då Sverige deltog för först gången (Rapport 145). Sverige har bjudits in att delta i TIMSS advanced 2015. Att Sverige deltar är av stor vikt. Ur ett gymnasiereformutvärderingsperspektiv är TIMSS advanced 2015 extra intressant. Ny läroplan och nya ämnesplaner infördes i gymnasieskolan 2011. Resultatet från TIMSS kan användas till att se hur de nya ämnesplanerna har implementerats och om och hur de påverkat elevers prestationer. Det är också viktigt att efter gymnasiereformen fastställa en måttstock för att kunna göra jämförelser vid framtida studier av elevers prestationer. Studien ger förutom

information om elevers kunskaper också värdefull information om skolor, lärare och elever som kan användas för att förstå och förklara resultaten.

TIMSS-studien möjliggör också att man kan undersöka trender (se hur elevers prestationer förändras över tid). TIMSS skapar också möjlighet att göra jämförelser deltagande länder emellan. Genom jämförelser länder emellan kan länder se vilka utbildningsmässiga tillvägagångssätt som är framgångsrika. Sveriges matematiklärare kommer 2012-2016 genomgå en fortbildning ”matematiklyftet” där man bl.a. ska beakta de svenska resultaten i TIMSS vid utformandet av utbildningen i matematikdidaktik.

På gymnasienivå finns väldigt få internationella studier som testar elevers kunskaper. PISA och TIMSS undersöker kunskaper i matematik och naturvetenskap i årskurs 4 och 8, men det är bara TIMSS advanced som ger information om hur framgångsrikt elever som ska bli nästa generations naturvetare och ingenjörer förbereds. TIMSS advanced är den enda studie som ger information om avancerad matematik och fysik i gymnasieskolan.

TIMSS Advanced testar elever på två områden, elevers faktakunskaper, men också deras färdigheter. I matematik testas elevers kunskaper i geometri, algebra och matematiska funktioner. I fysik undersöks elevers kunskaper i mekanik, värme och temperatur, elektricitet och magnetism samt atom- och kärnfysik. I studien kommer elever som läser avancerad matematik (lägst matematik 4) och fysik (lägst fysik 2) att ingå.

Urvalsram och enkätverktyg kommer att styras av ”The International Association for the Evaluation of Educational Achievement” (IEA). (I urvalet kommer över 4000 elever att ingå som läser avancerad matematik och fysik). Elevernas lärare (ca 400) och rektorer samt Skolverket kommer också att besvara en enkät. Om beslut fattas om ett svenskt deltagande kommer en fältstudie att genomföras 2014 och huvudstudien 2015.

För första gången sedan 1995 kommer nu TIMSS och TIMSS advanced att genomföras samtidigt, vilket är unikt. Ett svenskt deltagande i både TIMSS och TIMSS advanced skulle möjliggöra en helhetsbild av STEM (science, technology, engineering and mathematics) utbildning från mellanstadiet till sista året på gymnasiet.

Avgränsningar och prioriteringar

Optimalt hade varit att utvärdera samtliga gymnasieprogram, som Skolverket gjorde efter reformeringen av gymnasieskolan 1991 (rapport nr 149, 163, 182). Gymnasieskolan rymmer flera olika yrkesprogram och högskoleförberedandeprogram, med olika kulturer och traditioner. Det är rimligt att anta att programmen skiljer sig åt i hanteringen och mottagandet av reformen. Skolverket kommer inte inom befintliga ramar kunna genomföra en total genomlysning av samtliga gymnasieprogram. Där-

emot har strategiska val genomförts av ett antal gymnasieprogram och ämnen (delprojekt 2).

Önskvärt hade också varit att genomföra en nationell enkätundersökning med gymnasieskolans rektorer som komplement till delprojekt 1 (nationell enkätundersökning med lärare). Då hade en jämförelse mellan rektorenas och lärarnas syn på förutsättningarna för den lokala förankringen av gymnasiereformen varit möjlig. Skolverket valde att prioritera en lärarenkät eftersom lärarnas syn på reformen är avgörande för reformens framgång.

För att belysa introduktionsprogrammen och det kommunala uppföljningsansvaret begränsade ramarna antalet kommuner till 30 stycken. En nationell kartläggning hade varit önskvärt, men de preliminära resultaten från studien visar dock på en ganska liten spridning i resultatet (delprojekt 4).

Sammantaget förväntar vi oss att från de olika delprojekten kunna ge en bild av den lokala implementeringen av reformens centrala delar och säkra ett kunskapsintresse på kort- såväl som långsikt.

Anna Ekström
Generaldirektör

Carola Borg
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Ragnar Eliasson, Ann Charlotte Gunnarson, Ulrika Lindén, Eva Lindgren, samt Staffan Lundh i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.